

Povezanost kohezivnosti grupe i slaganja članova grupe po vrednostima u školskom odeljenju

Cilj ovog istraživanja bio je da se utvrdi u kojoj meri pojava kohezivnosti u malim, formalnim grupama može da se objasni sličnostima u vrednostima njihovih članova. Uzorak je činilo 15 odeljenja (226 ispitanika ženskog i 135 muškog pola, učenika trećeg i četvrtog razreda gimnazije). Za svako od odeljenja sociometrijskim postupkom je utvrđen koeficijent kohezivnosti. Osim sociometrijskog upitnika, ispitanici su popunjavali i upitnik o vrednosnim orijentacijama i ličnim i društvenim ciljevima i načinima života, sa petostepenim skalama procene. Regresionom analizom utvrđena je povezanost između kohezivnosti i pojedinih vrednosnih orijentacija. Rezultati su pokazali da su slaganje učenika po vrednosnim orijentacijama opšti i društveni aktivizam, kao i visoka varijabilnost u pogledu demokratičnosti dobri prediktori kohezivnosti. Vrednosti koje su procenjene od strane ispitanika kao prioritete, izuzimajući opšti aktivizam, nisu bile prediktori kohezivnosti.

Uvod

Proučavanje školskog odeljenja, kako ističu neki autori, od velikog je značaja za razumevanje razvoja dece i njihovog ponašanja, čije se norme formiraju pod intenzivnim uticajem njegovih članova (Rot 1983). Tome su uzrok raznovrsne, intenzivne interakcije koje se odvijaju između vršnjaka tokom više godina. Skup pojedinaca sa uočljivom strukturom, zajedničkim interesima, socijalnim vrednostima i normama ponašanja u psihologiji se naziva društvenom grupom (Havelka *et al.* 1972), a školsko odeljenje, s obzirom na ograničen broj članova, predstavlja malu

društvenu grupu. Odeljenje se, takođe, ubraja i u strukturirane, formalne grupe, po kriterijumu organizovanosti funkcionisanja, odnosno utvrđenosti funkcija članova. U strukturiranim grupama članovi se odlikuju zajedničkim ciljem, dok u nestrukturiranim grupama on nije određen. Takođe, grupa je formalna ako su obaveze članova na neki način propisane, određenim statutom i aktima (Rot 1983).

Česta je pojava da se u okviru formalnih grupa formira jedna ili više manjih, neformalnih grupa. Do formiranja manjih grupa dolazi kroz međusobnu interakciju članova, koja u nekim slučajevima poboljšava rad formalne grupe, a nekad nastaje i kao rezultat njene disfunkcije (kao reakcija na neuspešnost vođa, nekompetentnost, nepravednost, favorizovanje) (Sherif i Sherif 1969). Po Muzaferu i Kerolin Šerif, postojanje malih grupa u okviru formalne može da ukaže na kvalitet ili, pak, neadekvatnost formalne organizacije. U odeljenju kao formalnoj grupi male grupe mogu da utiču na funkcionisanje odeljenja i efikasnost, a sa njima je povezana i kohezivnost grupe, važan aspekt njenog funkcionisanja. Kohezivnost oslikava odnose članova unutar grupe i ukazuje na njenu uspešnost, što ilustruje univerzalni nalaz koji pokazuje da se kohezivnost grupe menja zajedno sa njenim postignućem (Krnjajić 2004).

Kohezivnost je bila proučavana od mnogih psihologa, sociologa i pedagoga. Među prvim istraživačima u toj oblasti bio je Festinger, koji je svoj koncept kohezivnosti zasnovao na Levinovoj teoriji grupe kao „socijalnog polja“, koje se sastoji iz elemenata (članova) i sila koje deluju u okviru njega. Po Festingeru kohezivnost predstavlja sile koje deluju u dva smera: od članova grupe ka grupi (privlačnost grupe za članove) i od grupe ka članovima (stepen u kojem su grupni ciljevi značajni za njene članove).

Ljubica Jovanović (1990), Paraćin, Narednika Milunke Savić 4, učenica 4. razreda Gimnazije u Paraćinu

Dunja Trutin (1991), Beograd, Husinskih rudara 36/15, učenica 3. razreda III beogradske gimnazije

Takođe postoje razni spoljni faktori koji utiču na kohezivnost, kao što su vrsta liderstva u grupi i stav drugih grupa prema njoj (Krnjajić 2004).

Dalja proučavanja kohezivnosti favorizuju jedan od faktora, pri čemu se metode istraživanja razlikuju, u zavisnosti od operacionalizacije termina. (Krnjajić 2004). Prema Havelki, kohezivnost je definisana emocionalnim vezama unutar grupe, pri čemu pozitivni emocionalni odnosi povećavaju, a negativni smanjuju grupnu kohezivnost (Havelka 1988). Grupnu kohezivnost možemo prikazati i kao stepen međusobne privlačnosti članova, odnosno privlačnosti grupe za njene članove (Forsyth 1983). U kontekstu školskih odeljenja, način na koji vaspitači, odnosno učitelji i nastavnici definišu kohezivnost jeste svojevrsna tendencija da se bude zajedno. Za odeljenja u kojima su učenici motivisani za zajedničko i složno obavljanje određenih zadataka i kada među njima postoji tendencija razvijanja međuličnih odnosa van okvira nastave, kažemo da su kohezivna. Ovako definisana kohezivnost manifestuje se, pre svega u korišćenju lične zamenice prvog lica češće u množini nego u jednini (korišćenjem mi češće nego ja), prilikom različitih aktivnosti u odeljenju (Krnjajić 2004). Pored ovakvih definicija kohezivnosti, ona se još može predstaviti kao i slaganje članova po pitanju grupnih normi, jedinstvo članova u raznim pitanjima, kao i motivisanost članova za izvršavanje grupnih zadataka uopšte (Rot 1983). U pristupima istraživanju kohezivnosti najčešće se polazi od privlačnosti grupe, odnosno njene emocionalne strukture kao celine ili međuličnih odnosa članova grupe. Odnos članova prema grupi kao celini može se meriti stepenom identifikacije članova sa grupom (upotreba mi češće nego ja) ili stepenom u kom članovi grupe žele da ostanu u grupi. Dalje, kohezivnost se može meriti i odnosom broja prijateljstava unutar grupe u odnosu na ukupan broj prijateljstava (Krnjajić 2004). Međutim, najčešći način merenja kohezivnosti jeste utvrđivanje sociometrijske strukture, zasnovano na emocionalnim odnosima članova grupe, koji se posredno utvrđuju sociometrijskim upitnikom. Upitnikom se članovi grupe izjašnjavaju o tome sa kojim članovima grupe bi želeli da ostvaruju određenu vrstu socijalne interakcije, van okvira zadataka grupe (pre svega druženje). Način prikazivanja ovako dobijene kohezivnosti je tzv. „indeks prijateljstva“, koji se dobija kao količnik mogućih, odnosno stvarnih izbora za svakog člana (Rot 1983).

Različite teorije kohezivnosti prepoznaju njene izvore u različitim pojavama: u načinu rukovođenja grupom, veličini grupe, njenoj strukturi, vrsti ciljeva i načina njihovog ostvarivanja, kao i međuličnim odnosima članova (Krnjajić 2004). Po mnogim autorima, sličnost između članova je osnovni izvor kohezivnosti, i to pre svega sličnost po stavovima i vrednostima (Rot 1983, Havelka 1988, Krnjajić 2004), što ilustruje Borsheid i Walsterova teorija sličnosti koja ukazuje na presudan uticaj podudaranja članova grupe po stavovima, sposobnostima i vrednostima (Krnjajić 2004).

Vrednostima se najčešće smatraju isključivo stečene dispozicije ličnosti, jedan od najvažnijih rezultata procesa socijalizacije. Rot definiše vrednosti kao odnos pojedinca prema onim stvarima koje on smatra važnim. U zavisnosti od toga na šta se odnose, deli ih na društvene (pitanja od šireg društvenog značaja) i lične (Rot 1983). Sa druge strane, neki autori smatraju da su s aspekta psihologije sve vrednosti lične, te da se manifestuju u vidu vrednosnih orijentacija (Havelka 1988). Vrednosne orijentacije se definišu kao vrednostima srodan pojam, a predstavljaju životno određenje pojedinca, u zavisnosti od vrednosti (Rot 1983). Poznata je Šprangerova tipologija vrednosnih orijentacija koja izdvaja šest osnovnih: teorijska, estetska, socijalna, moralna, politička i religijska. Istraživanje koje je sproveo Dragan Popadić sa saradnicima 2002. godine bavi se, između ostalog, vrednosnim orijentacijama adolescenata, predstavljenim kroz životne stilove. U ovom istraživanju je, za razliku od Šprangerovih šest, definisano osam životnih stilova: utilitarni, hedonistički, altruistički, sazajni, prometejski, orijentisan ka popularnosti, odnosno moći i religijski. Životni stilovi kojima se ovaj rad bavi su definisani kao pokazatelji vrednosti pojedinaca koji su željeni, a ne aktuelni. Naime, aktuelni način života određen je većim brojem faktora, ne samo vrednostima koje se preferiraju (Joksimović *et al.* 1988). Rezultati su pokazali da je orijentacija ka materijalnim vrednostima i sigurnost koja od njih zavisi ocenjivane su kao najvažnije. Adolescenti takođe pokazuju izražen aktivizam, kao način kojim mogu da promene ono čime nisu zadovoljni u društvu, mada je taj aktivizam slabo okrenut politici, a još manje političkim strankama (Popadić 2002).

Pojam srodan vrednostima jesu ciljevi koje je načelno utvrdio Ingehart, oslanjajući se na Maslovljevu hijerarhiju motiva. Tako pojedinac, u zavisnosti od toga na kom nivou hijerarhije se nalazi, odnosno koje

su mu potrebe zadovoljene, izdvaja određene ciljeve kao prioritete, pri čemu je podjela ciljeva relativno gruba: „materijalistički“ i „postmaterijalistički“ ciljevi (Joksimović *et al.* 1988). Nešto drugačiji pristup ciljevima zastupljen je u istraživanju Kuzmanovića i Petrovića iz 2007. godine, gdje su ciljevi definisani kao vrednosti za pojedince ili grupu (podeljeni na lične i društvene). Ovakva definicija podrazumeva formulaciju ciljeva na relativno uopšten način, uključujući ideju o stabilnosti i trajnoj strukturi. Rad Kuzmanovića i Petrovića imao je za cilj da utvrdi koji od ciljeva su za adolescente važni obračunajući pažnju na njihovu ličnu, odnosno društvenu prirodu. Neki od ličnih ciljeva koje je njihov upitnik obuhvatio su društvena moć, prijatelji, ljubav, uzbudljiv život, ugled, materijalni standard, znanje, hedonizam, društveno angažovanje, samostalnost i drugo. Nasuprot njima, ciljevi od šireg društvenog značaja su stabilna država, njen napredak, sigurnost i pravda koja sledi iz takvog stanja, kao što je ekologija, socijalna jednakost i razvoj nauke i kulture. Rezultati su pokazali da među ličnim ciljevima najveći značaj imaju prijateljstvo, ljubav i samostalnost, dok se od društvenih izdvajaju kao podjednako važni životni standard i zaposlenost (Kuzmanović i Petrović 2007).

Svaka od ovih ličnih karakteristika kao što su ciljevi, vrednosti i vrednosne orijentacije može imati uticaj na funkcionisanje grupe kojoj pojedinac pripada. Zbog toga Zvonarević naglašava značaj psihosocijalnih osobina članova grupe kao odlika koje se odražavaju i na samu njenu dinamiku (Zvonarević 1976).

Razna empirijska istraživanja bavila su se odnosom kohezivnosti i postignuća grupe. Rezultati variraju u zavisnosti od načina definisanja kohezivnosti, kao i od vrste grupe i njenih zadataka. Naime, odnos kohezivnosti i postignuća varira u zavisnosti od situacije: sa porastom uspešnosti grupe, povećava se kohezivnost (Vud *et al.* 1998, prema Krnjajić 2004). Kod grupa u kojim su članovi generalno pozitivno orijentisani prema postignuću, ne postoji pravilnost u razlikama ovakvih grupa po kohezivnosti. Međutim, kohezivnost definisana preko odnosa članova grupe prema grupi u celini, ima uticaja na postignuće grupe (Hogg i Hains 1998, prema Krnjajić 2004).

Kada se govori o kvalitetu odnosa među članovima grupe, jedna od važnih njenih odlika je klima, koja se razlikuje od grupe do grupe. Pozitivan odnos

članova prema grupi podstiče klima sa izraženim emocionalnim odnosima. Nastanku ovakve klime doprinose otvorene, solidarne, kooperativne osobe, a sprečava je veći broj hladnih osoba koje teže izbegavanju socijalnih kontakata (Bojanović 1988). Prema Hogu i Hainsu, kvalitet grupe zavisi od međuličnih odnosa. Samim tim, emocionalnost klime u grupi i opšta atmosfera su pojmovi bitni za proučavanje kohezivnosti, u ovom radu shvaćenu kao karakteristiku grupe koja podrazumeva emocionalne veze između članova (međulične odnose) i merenu indeksom prijateljstva. Polazeći od teorije o sličnostima kao izvoru kohezivnosti, ovaj rad se bavi pitanjem uticaja konkretnih vrednosti, odnosno vrednosnih orijentacija na kohezivnost.

Materijal i metode

Varijable. Koeficijent kohezivnosti (meren sociometrijskim postupkom) i samoprocena ispitanika na skali vrednosnih orijentacija, načina života i društvenih, odnosno ličnih ciljeva.

Uzorak. Uzorak je činio 361 ispitanik iz 15 odeljenja (u proseku 25 učenika po odeljenju) trećeg i četvrtog razreda Gimnazije u Paraćinu i Treće beogradske gimnazije; od kojih je 226 ženskog i 135 muškog pola.

Instrumenti i postupak. Kao instrument korišćen je sociometrijski upitnik koji sadrži spisak učenika određenog odeljenja i četiri pitanja kojima se utvrđuje sa kojim članovima odeljenja i u kojoj meri (prvi, drugi i treći izbor) pojedinac želi, odnosno ne želi da bude u određenoj vrsti kontakta. Pitanja su se odnosila na kognitivnu, odnosno društvenu aktivnost, u pozitivnom i negativnom kontekstu (npr. „Sa koje tri osobe iz odeljenja biste najradije učili“, odnosno „sa koje tri osobe ne biste učili“ i „sa koje tri osobe iz odeljenja biste izašli u grad“, odnosno „... ne biste izašli u grad“). Na osnovu odgovora dobijen je koeficijent kohezivnosti, koji se računa po formuli (www.users.muohio.edu):

$$C = \frac{M \cdot q}{U \cdot p}$$

gde je:

M – broj pozitivnih uzajamnih izbora

U – broj ukupnih pozitivnih izbora

$p = d / (n - 1)$

$q = 1 - p$

pri čemu je n broj ispitanika, a d broj mogućih izbora po ispitaniku (u ovom slučaju 3)

Vrednosne orijentacije su procenjivane Švarcovom skalom (Shalom Schwartz). Ova skala sadrži po 6 do 7 stavki sa petostepenom skalom procene za svaku od orijentacija (autoritarnost, konformizam, humanitarizam, religioznost, ravnopravnost polova, demokratičnost, opšti aktivizam i društveni aktivizam), kao i dodatnih deset stavki koje opisuju različite načine života, o kojima se ispitanici izjašnjavaju na isti način. Osim ove skale, ispitanici su popunjavali i skalu vrednosti Kuzmanovića i Petrovića (Kuzmanović i Petrović 2007) koja meri izraženost 18 društvenih, odnosno ličnih ciljeva.

Istraživanje je sprovedeno u školi, tokom časova, gde su svi prisutni učenici jednog odeljenja popunjavali upitnik sa ukupno 95 stavki (švarcova skala, načini života i ciljevi), procenjujući svaku od njih na petostepenoj skali (1 – uopšte se ne slažem, 5 – potpuno se slažem), kao i sociometrijski upitnik, kojim su se izjašnjavali o svojim pozitivnim i negativnim izborima u kontekstu međulične interakcije.

Rezultati

Dobijeni podaci na skalama vrednosnih orijentacija, načina života, ličnih i društvenih ciljeva uprosečeni su za ceo uzorak, kako bi se dobile ispitanicima prioritetne vrednosti. Prosečne ocene vrednosnih orijentacija date su u tabeli 1.

Tabela 1. Prosečne vrednosti procenjivanih vrednosnih orijentacija u uzorku

autoritarnost	2.89
konformizam	2.02
humanitarizam	3.22
religioznost	3.19
ravnopravnost polova	4.03
demokratičnost	2.92
opšti aktivizam	3.91
društveni aktivizam	2.94

Najvišom prosečnom ocenom procenjivane su vrednosne orijentacije koje se odnose na ravnopravnost polova i opšti aktivizam, dok najnižu prosečnu ocenu imaju vrednosti koje su objedinjene u vrednosnu orijentaciju „konformizam“.

Ljubav i utilitarizam, kao presudni faktor u životu koji ispitanici ocenjuju poželjnim, imaju najveću prosečnu ocenu, dok se religioznost i popularnost se procenjuju kao najmanje važne. Ove prosečne ocene prikazane su u tabeli 2.

Tabela 2. Prosečne vrednosti procenjivanih načina života

utilitarizam	4.28
teorijski	3.70
religioznost	2.78
moć	3.15
altruizam	3.49
ljubav	4.28
popularnost	3.05
samostalnost	3.56
prometejski aktivizam	3.42
hedonizam	3.62

Tabela 3. Prosečne vrednosti procenjivanih društvenih ciljeva

jaka privreda	2.92
dobri međunacionalni odnosi	3.61
borba protiv kriminala i korupcije	3.65
jačanje odbrambenih snaga	3.26
humaniji odnosi	4.09
ekološki ciljevi	4.19
zaposlenost	4,12
socijalna jednakost	3.86
pravna država	4.11
čuvanje tradicije	4.09
ulazak u Evropsku uniju	3.26
privatizacija	2.99
državni i teritorijalni integritet	4.08
demokratija	3.73
životni standard	4.38
razvoj nauke i kulture	4.44
socijalna prava	4.52
jednopartijski sistem	2.99

Besplatno obrazovanje i razvoj nauke i kulture ispitanici su procenjivali najvišim ocenama, dok se kao najmanje važan društveni cilj procenjuje razvoj jake tržišne privrede, uvođenje jednopartijskog sistema i privatizacija državne svojine.

Tabela 4. Prosečne vrednosti ličnih ciljeva

ugled	4.20
prijatelji	4.82
društvena moć	2.76
samoaktualizacija	4.75
altruizam	4.30
postignuće	3.97
uzbudljiv život	4.33
podređenost	2.22
sigurnost	4.25
savesnost	3.52
ljubav	4.66
materijalni standard	4.42
znanje	4.55
uživanje/hedonizam	4.18
društveno angažovanje	3.41
samostalnost	4.56
popularnost	2.83
zdrav život	4.20

Stvaranje prijateljstava, ostvarivanje ljubavi i sopstvenih sposobnosti procenjeni su kao najvažniji lični ciljevi. Sa druge strane, konformistički stavovi prema životu procenjivani su najmanje važni.

Faktorskom analizom su se od 10 stavki (svaka za određeni način života) izdvojila dva faktora, koji se mogu nazvati hedonističkim načinom života, odnosno životom koji je posvećen različitim društveno korisnim ciljevima (tabela 5)

Tabela 5. Matrica strukture dobijenih faktora za načine života

faktor	komponenta		
	1	2	3
utilitarizam	0.61	0.34	
teorijski	0.6		
religioznost	0.57	0.38	
moć	0.51		
altruizam	0.51		
ljubav		0.62	-0.35
popularnost	-0.49	0.6	
samostalnost		0.44	0.61
prometejski aktivizam		0.37	0.52
hedonizam	-0.39	0.39	-0.49

Analizom stavki koje se odnose na lične ciljeve, takođe su izdvojena dva faktora, jedan koji se odnosi na ostvarivanje sopstvenih potencijala, i drugi vezan za zadobijanje moći. Iz dalje analize isključene su dve stavke koje nisu u vezi ni sa jednim od dva faktora.

Tabela 6. Struktura dobijenih faktora za lične ciljeve

faktor	komponenta	
	1	2
ugled	0.65	-
materijalni standard	0.62	-
prijatelji	0.61	-
postignuće	0.60	0.33
uzbudljiv život	0.54	-
samostalnost	0.52	-
znanje	0.50	-
altruizam	0.47	-
sigurnost	0.43	-0.38
uživanje/hedonizam	0.42	-
društveno angažovanje	0.35	-
zdrav život	-	-
podređenost	-	-
društvena moć	-	0.69
popularnost	0.33	0.64
ljubav	0.50	-0.54
savesnost	0.35	-0.35
samoaktualizacija	-	0.32

Stavke koje se odnose na društvene ciljeve grupisane su u dva faktora koji se razlikuju u zavisnosti od toga da li sadrže totalitaristički ili demokratski pogled na društvo. Stavka koja se odnosi na privatizaciju državne svojine nije se grupisala ni u jedan od dva faktora, pa nije bila uključena u dalju analizu (tabela 7).

Na osnovu uzajamnih pozitivnih izbora dobijena je vrednost koeficijenta kohezivnosti svakog odeljenja (tabela 8).

Na osnovu prosečnih ocena i koeficijenata kohezivnosti, regresiona analiza je pokazala da su vrednosne orijentacije opšti i društveni aktivizam i demokratski prediktori kohezivnosti u odeljenju (tabele 9 i 10).

Tabela 7. Struktura dobijenih faktora za društvene ciljeve

	komponenta	
	1	2
životni standard	0.69	–
razvoj nauke i kulture	0.67	–
dobri međunacionalni odnosi	0.67	–
humaniji odnosi	0.66	0.36
demokratija	0.65	–
ekološki ciljevi	0.65	0.38
socijalna prava	0.63	–
socijalna jednakost	0.59	0.31
zaposlenost	0.58	0.47
borba protiv kriminala i korupcije	0.53	0.50
ulazak u Evropsku uniju	0.39	–
privatizacija	–	–
jačanje odbrambenih snaga	–	0.82
čuvanje tradicije	–	0.71
državni i teritorijalni integritet	–	0.66
jaka privreda	–	0.65
pravna država	–	0.40
jednopartijski sistem	–	0.36

Tabela 8. Koeficijent kohezivnosti po odeljenjima

odeljenje	broj učenika	koefic. kohezivnosti
1	20	2.11
2	22	1.20
3	17	0.69
4	16	0.94
5	22	2.08
6	24	2.06
7	23	2.40
8	23	1.39
9	27	2.30
10	37	3.89
11	26	2.04
12	26	1.60
13	27	2.04
14	30	2.64
15	31	3.83

Tabela 9. Rezultati regresione analize za vrednosne orijentacije

	Beta	t	značajnost
		–0.01	0.99
autoritarnost	–0,10	–1.95	0.10
konformizam	0,00	0,00	0,10
humanitarizam	0,05	0,91	0,40
religioznost	–0,12	–1,91	0,10
ravnopravnost polova	0,08	1,36	0,22
demokratski način	–0,58	–6,89	0,00
opšti aktivizam	0,93	23,15	0,00
društveni aktivizam	0,52	10,13	0,00

Tabela 10. Rezultati regresione analize za faktore u okviru načina života, ličnih i društvenih ciljeva

	Beta	t	značajnost
		–0.658	0.53
hedonistički način života	0.76	1.94	0.09
posvećenost društveno korisnim ciljevima	–0.23	–0.55	0.60
demokratski društveni ciljevi	0.41	0.69	0.51
totalitarni društveni ciljevi	0.13	0.30	0.77
ostvarivanje sopstvenih potencijala	0.66	1.07	0.32
zadobijanje moći	–0.40	–1.18	0.27

Koeficijent determinacije za pomenuta tri faktora koji predstavljaju prediktore kohezivnosti jeste $r^2 = 0.955$ ($p < 0.01$).

Diskusija

Rezultati procena ispitanika na skalama podudaraju se sa rezultatima koji su dobijeni u prethodno pomenutim istraživanjima (Popadić 2002, Kuzmanović i Petrović 2007). Naime, adolescenti u oba slučaja najviše vrednuju način života koji teži materijalnim vrednostima, a najmanje im je važna religijska orijentacija. Ljubav je i kao lični cilj i kao način

života procenjavana kao važna, što je slučaj i u istraživanju Kuzmanovića i Petrovića. Prema odgovorima ispitanika, ravnopravnost polova takođe je dobila visoku prosečnu ocenu, kao i antikonformizam. Ispitanici smatraju važnim i razvoj nauke, analogno istraživanju Popadića, u kome je školovanje procenjavano kao veoma važno. Prijateljstva i ostvarivanje sopstvenih sposobnosti takođe imaju visoku prosečnu ocenu na skali ličnih vrednosti, dok su društvene vrednosti kao što je jačanje tržišne privrede, uvođenje jednopartijskog sistema i privatizacija državne svojine procenjavane kao najmanje važne, što je očekivano s obzirom na uzrast ispitanika i potrebu da se bave tim pitanjima.

Faktorskom analizom rezultata dobijenih na skali procene za načine života stavke su se grupisale u dva faktora. U prvu grupu ušli su utilitarni način života, želja za moći, popularnost, samostalnost i uživanje u zadovoljstvima. Drugu grupu, nasuprot prvoj, čine načini života koji podrazumevaju posvećenost: baviti se istraživanjima, biti posvećen Bogu, altruizam, život uz voljenu osobu i socijalna pravda. U okviru ličnih ciljeva primenom faktorske analize takođe su se izdvojila dva faktora. U prvom se nalaze stavke koje se pretežno odnose na zadobijanje moći: ugled u društvu, postizanje nečeg što je u njemu cenjeno, posedovanje materijalnih dobara, podrška prijatelja, samostalnost, brz i uzbudljiv život. Međutim, u isti faktor ulaze i ciljevi koji se odnose na sticanje različitih znanja, borba za ostvarivanje društveno važnih ciljeva i pomaganje drugima u nevolji. Iako na izgled ovi ciljevi nisu u vezi sa željom za moći, ipak se ne isključuju međusobno – osoba koja želi da stekne moć ne mora nužno da bude nezainteresovana za ostvarivanje društveno važnih ciljeva. U drugi faktor ulazi želja za samoaktualizacijom, samostalnim životom, ostvarivanjem ljubavi, ali i želja za popularnošću. Ovaj faktor uslovno je nazvan težnjom za ostvarivanjem sopstvenih potencijala. Stavke koje nisu ušle ni u jedan od faktora (podređenost i zdrav život) se odnose na ciljeve koji ne spadaju u sferu interesovanja adolescenata. To su izrazito konformistički cilj koji podrazumeva povlađivanje nadređenima, kao i zdrav život (ishrana, kondicija, izbegavanje štetnih materija).

Dva faktora izdvojila su se i pri analizi društvenih ciljeva. Faktori se međusobno razlikuju u zavisnosti od stava prema tome kako društvo treba da funkcioniše: konzervativno ili liberalno. Tako se stavke grupisane u prvi faktor odnose na uvođenje

jednopartijskog sistema, obezbeđivanje teritorijalnog integriteta Srbije, očuvanje tradicije, izgradnja stabilne države sa jakim odbrambenim snagama i tržišnom privredom. Stavke drugog faktora jesu ostvarivanje dobrih međunacionalnih odnosa, razvijanje humanijih odnosa, zalaganje za socijalnu jednakost, razvoj nauke, kulture i društvene demokratije. Stavka koja se odnosi na privatizaciju državne svojine ne nalazi se ni u jednom faktoru. Činjenica da se taj pojam poslednjih godina često koristi u različitim kontekstima može da bude razlog zbog čega stavka koja se na njega odnosi nije povezana ni sa stavkama koje se odnose na konzervativni ni liberalni pogled na društvo.

Regresionom analizom je ispitano koliko je svaka od vrednosnih orijentacija, odnosno svaki od dobijenih faktora dobar prediktor kohezivnosti školskog odeljenja. Rezultati su pokazali da su tri faktora od izuzetnog značaja za kohezivnost. To su opšti aktivizam, društveni aktivizam i demokratičnost, koji kohezivnost predviđaju koeficijentom determinacije $r^2 = 0.955$. Sva tri faktora su iz skale vrednosnih orijentacija, pri čemu je demokratičnost negativno povezana sa kohezivnošću (velike razlike po demokratičnosti unutar grupe su prediktor visoke kohezivnosti).

Stavke koje spadaju u vrednosne orijentacije opšteg i društvenog aktivizma tiču se ambicioznosti, tendencije ka menjanju i usmeravanju stvari, preduzimljivosti i sl. u ličnom, odnosno društvenom kontekstu (npr., „Mislim da su srećniji ljudi koji prepuštaju da se stvari razvijaju same od sebe nego oni koji stalno nastoje da nešto izmene i usmere“, odnosno „Više volim da prepustim drugima da rešavaju društvene probleme, a ja da se bavim nečim drugim“). Rezultati ukazuju na važnost aktivizma uopšte na međuljudske odnose u školskom odeljenju. Možemo da pretpostavimo da je učenicima za druženje sa školskim drugovima važno koliko su oni spremni na aktivnost, odnosno da je potrebno da dve osobe budu jednako aktivne u opštem ili društvenom pogledu da bi razvile prijateljski odnos.

Grupa stavki koje se tiču demokratičnosti odnose se na uređenje države (totalitarističko ili demokratsko), političke slobode i političku toleranciju („Neke stranke koje danas deluju kod nas trebalo bi zabraniti“). Rezultat koji pokazuje da veća različitost po pitanju ovih stavova predviđa veću kohezivnost odeljenja je donekla zbudjujuć. Naizgled bi bilo verovatnije da će one osobe koje se slažu po pitanju

političkih sloboda ili uređenja države ostvarivati intenzivniji kontakt, i kao rezultat toga, uzajamno se birati na sociometrijskom upitniku. Međutim, s obzirom na to da je u ovom radu kohezivnost procenjena na osnovu međusobnih uzajamnih izbora, moguće je da će se kod kohezivnijih odeljenja, odnosno odeljenja sa većim brojem uzajamnih izbora na sociogramu, uočiti određen broj manjih neformalnih grupa. Izrada sociograma izrazito kohezivnih, odnosno nekohezivnih odeljenja potvrdila je ovu pretpostavku. Kod odeljenja sa visokim koeficijentom kohezivnosti je na sociogramu uočen određen broj malih grupa unutar kojih postoji veliki broj uzajamnih pozitivnih izbora, dok su kod odeljenja sa niskim koeficijentom međusobni pozitivni izbori ravnomerno raspoređeni po odeljenju. Kako broj uzajamnih pozitivnih izbora povećava kohezivnost, a unutar malih grupa je on veliki, možemo da pretpostavimo da različitost po demokratičnosti potiče od razlike između manjih grupa unutar odeljenja, a ne od generalnog neslaganja učenika po ovoj vrednosnoj orijentaciji.

Zanimljiva je činjenica da nijedna od vrednosti, načina života ili ciljeva koji su po procenama ispitanika prioritetni, sem opšteg aktivizma (videti tabelu 1), ne predstavlja prediktor kohezivnosti. Opšti aktivizam je jedina vrednosna orijentacija koja je sa jedne strane prioriteta po proceni ispitanika, a sa druge strane prediktor kohezivnosti. Ovi rezultati mogu da ukažu na to da na međulične odnose u formalnoj grupi nema uticaja koliko su određene vrednosti procenjene kao prioritete, dok podudaranje među članovima u aktivizmu ima izuzetno veliki uticaj na kohezivnost. Sa druge strane, kao razlog za ovakav rezultat može se uzeti i projekcija prioriteta vrednosti pojedinca na svoje školske drugove.

Zaključak

Rezultati ovog istraživanja potvrđuju teorijsku pretpostavku da na kohezivnost grupe utiču vrednosti, odnosno vrednosne orijentacije (Rot 1983, Havelka 1988, Krnjajić 2004). Slaganje učenika po vrednosnim orijentacijama opšti i društveni aktivizam, kao i razlikovanje po demokratičnosti su dobri prediktori kohezivnosti ($r^2 = 0.955$). Ostale vrednosne orijentacije, načini života, lični i društveni ciljevi nisu povezani sa kohezivnošću. Tako ni one vrednosti koje su procenjene od strane ispitanika kao prioritete (sem opšteg aktivizma) nisu bile prediktori kohezivnosti.

U kontekstu uspešnosti grupe, kao i ostvarivanja različitih ciljeva, možemo pretpostaviti da će učenici kohezivnijih odeljenja biti zadovoljniji vremenom koje provode u školskim klupama, odnosno da će im školsko okruženje biti prijatnije usled činjenice da u njemu ostvaruju različite uzajamne pozitivne socijalne kontakte. Takođe možemo pretpostaviti da će njihova individualna efikasnost, pa i efikasnost celog odeljenja biti viša. Međutim, ove pretpostavke treba proveriti, što može biti cilj nekog narednog istraživanja.

Zanimljiv je podatak da one vrednosti koje su procenjene kao prioritete od strane ispitanika nisu prediktori kohezivnosti. Upoređivanjem uzajamne procene prijatelja i njihovih samoprocena na skalama vrednosnih orijentacija moglo bi da se utvrdi da li pojedinac osobu koju bira za socijalnu interakciju zapravo pogrešno procenjuje po vrednostima, projektujući svoje vrednosti na nju.

Literatura

- Bojanović R. 1988. *Psihologija međuljudskih odnosa*. Beograd: Naučna knjiga
- Forsyth D. R. 1983. *An introduction to group dynamics*. Monterey, California: Brooks/Cole Publishing Company
- Havelka N. 1988. *Psihološke osnove grupnog rada*. Beograd: Naučna knjiga
- Havelka N., Rot N., Ahtik M., Jezernik D., Stojčić Lj., Štajnberger I., Bihali-Garvin I., Peršič B., Supek R., Zvonarević M. 1972. *Socijalna psihologija*. Beograd: Rad
- Joksimović S., Marić R., Milić A., Popadić D., Vasović M. 1988. *Mladi i neformalne grupe*. Beograd: Radiša Timotić
- Krnjajić S. 2004. *Socijalno ponašanje učenika*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja
- Kuzmanović B., Petrović N. 2007. Struktura preferencija ličnih i društvenih ciljeva srednjoškolaca. *Psihologija*, 40: 567.
- Sherif M., Sherif C. W. 1969. *Social psychology*. New York: Harper & Row
- Popadić D. 2002. *Mladi zagubljeni u tranziciji*. Beograd: Centar za proučavanje alternative
- Rot N. 1983. *Psihologija grupa*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Zvonarević M. 1976. *Socijalna psihologija*. Zagreb: Školska knjiga

Connection between Group Cohesiveness and Similarity in Value Orientations of It's Members

A group is usually defined as a relatively organised cluster of people connected by similar characteristics and shared interests. Regarding various characteristics, different types of groups can be defined. This research will deal with a school class, which is considered a small, formal, structured group. Group cohesion is an important moment in group dynamic, and can be defined in various terms: coherence of members regarding group norms, motivation of group members for completing group tasks, atmosphere of the group etc. Values are our positive and permanent relation to objects and ideas which we find to be extremely important for us. Coherence in values of group members is considered to be an important factor in group cohesion.

The aim of this research was to determine students' value orientations and goals that are predictors of class cohesiveness. The sample was made of 15 classes (226 female and 135 male subjects, 3rd and 4th grade high school students). Each subject was asked to complete two questionnaires. The sociometrical questionnaire contained the list of stu-

dents of one class, in which a subject should find three persons that he would/would not like to spend time (or to study) with, making a 1st, 2nd and 3rd choice. The coefficient of classroom cohesion was calculated for each class using relations between mutual and total numbers of choices, as well as the number of subjects and number of possible choices per subject. Value orientations were measured by Schwartz's scale, and personal and social goals using a scale made by Kuzmanović and Petrović in which students rated their answers from 1 to 5.

The highest average rating among value orientations was found in values such as gender equality and general activism, while highly rated goals were love and utilitarianism (personal goals), free education and developing science and culture (social goals). The results of the regression analysis showed that three value orientations predict group cohesion – general activism, social activism and democraticism ($r^2 = 0.955$). The value orientation "democraticism" showed an unexpected relation with cohesion: high variability in democraticism among students predicts a cohesive group.

According to these results, we can conclude that values which have the highest average rates are not the group cohesion predictors. Indicators of group cohesion cannot be found in values in general, but in specific value orientations (democraticism, and general and social activism).